

Podsumowanie konsultacji dotyczących Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego (Priorytetu 15)

Warszawa, lipiec 2016

Spis treści

1. Kontekst i przedmiot przeprowadzonych konsultacji	3
2. Sposób informowania i przebieg konsultacji	5
3. Merytoryczne podsumowanie konsultacji	6
3.1. Obszary wsparcia	7
3.2. Sugerowane rodzaje działań podlegające wsparciu	11
3.3. Ogólne założenia dotyczące Priorytetu 15.....	17
3.4. Uwagi dotyczące operatora Funduszu.....	21
3.5. Uwagi dotyczące procedur i sposobu dystrybucji grantów.....	26
4. Uczestnicy konsultacji pisemnych.....	29
4.1. Podstawowe statystyki.....	29
4.2. Lista uczestników konsultacji pisemnych	31
4.3. Lista organizacji i instytucji reprezentowanych na spotkaniu konsultacyjnym.....	34

1. Kontekst i przedmiot przeprowadzonych konsultacji

W związku z przygotowaniem do uruchomienia kolejnej edycji Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego Biuro Mechanizmów Finansowych w Brukseli uruchomiło proces zbierania uwag na temat projektu tzw. Niebieskiej Księgi (*Blue Book*), która określa intencje dotyczące wykorzystania tych Mechanizmów.

Konsultacje te prowadzone były wyłącznie w języku angielskim, dotyczyły wszystkich priorytetów, które mają być wspierane w ramach tych środków oraz skierowane były do podmiotów z różnych krajów (ze szczególnym uwzględnieniem tych, z krajów korzystających z tzw. funduszy EOG).

Biorąc pod uwagę znaczenie dla sektora pozarządowego w Polsce tych funduszy w poprzednich dwóch edycjach, a szczególnie wyodrębnionego Funduszu dla organizacji pozarządowych (który już dwukrotnie był sposobem realizacji celu dotyczącego wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego), podjęto decyzję o organizacji środowiskowych konsultacji społecznych w tej właśnie węższej sprawie.

Inicjatorem i gospodarzem tych konsultacji jest środowisko skupione wokół **Strategicznej Mapy Drogowej Rozwoju Sektora Obywatelskiego w Polsce**, czyli dokumentu zawierającego listę podstawowych wyzwań, przed którymi stoi obecnie sektor oraz otwartego mechanizmu odpowiadania na nie w postaci tzw. partnerstw tematycznych.

W ramach konsultacji skupiliśmy się **tylko na jednym priorytecie** wymienionym w Niebieskiej Księdze, a mianowicie – priorytecie 15. Jego cel został określony jako: **Wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego i aktywności obywatelskiej, upodmiotawianie grup słabszych i wrażliwych społecznie**. W naszych konsultacjach skoncentrowaliśmy się wyłącznie na potrzebach i wyzwaniach związanych z realizacją tego celu w Polsce.

Uczestników konsultacji pytaliśmy zarówno o kwestie, które są wymieniane w rozdziale dotyczącym Priorytetu 15 Niebieskiej Księgi, czyli o listę obszarów wsparcia, sugerowane rodzaje działań, które mogłyby być wspierane w ramach funduszy EOG oraz ogólne założenia dot. tego priorytetu, ale także o inne kwestie, które, jak pokazuje doświadczenia z poprzednich edycji, są kluczowe przy projektowaniu tego rodzaju mechanizmów wsparcia, w tym m.in. o rolę operatora i kryteria jego wyboru.

Niniejszy dokument stanowi **podsumowanie pisemnej fazy konsultacji**, które trwały od 20 czerwca do 1 lipca 2016. W tym czasie **otrzymaliśmy 170 opinii i na tej podstawie przygotowaliśmy podsumowanie (także dane ilościowe)**.

Materiał został uzupełniony o uwagi zgłoszone w trakcie spotkania warsztatowego, które odbyło się 5 lipca 2016 r. i w którym wzięło udział ok 60 osób, w tym ponad 50 przedstawicieli organizacji pozarządowych. W spotkaniu tym wzięli także udział przedstawiciele Ministerstwa Rozwoju – panowie Paweł Chorąży oraz Przemysław Derwich, pan Wojciech Kaczmarczyk, Pełnomocnik Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania wraz ze współpracownikami oraz przedstawicielka Ambasady Królestwa Norwegii pani Karina Gradowska-Karpińska.

Dokument został już przetłumaczony i dostarczony do Biura Mechanizmów Finansowych w Brukseli 8 lipca, czyli przed datą zakończenia tych ogólnych konsultacji, o których mowa była wyżej. Zarówno

polska, jak i angielskojęzyczna wersja zostanie upubliczniona, a także przekazana przedstawicielom pozostałych instytucji (polskim i zagranicznym) zaangażowanym w projektowanie nowej edycji funduszy EOG.

Czytając poniższy dokument prosimy pamiętać, że **nie jest to klasyczny raport z konsultacji, w którym gospodarz procesu odnosi się już do zgłoszonych uwag**. Ten „przywilej” zarezerwowany jest w tym przypadku dla głównego organizatora konsultacji na szczeblu unijnym – Biura Mechanizmów Finansowych w Brukseli. Naszą rolą było **jedynie podsumowanie wyrażonych opinii i zgłoszonych postulatów**. Staraliśmy się to zrobić jednocześnie porządkując merytorycznie zgłoszone wątki. Niektóre uwagi się powtarzały, stąd nie każda z odpowiedzi sformułowanych w tzw. otwartych pytaniach wprost jest tu wymieniana. Staraliśmy się jednak bardzo wiernie podsumować zawarte w nich treści.

2. Sposób informowania i przebieg konsultacji

Harmonogram przeprowadzonych przez nas konsultacji środowiskowych był mocno napięty ze względu na fakt, że przygotowania do niego rozpoczęliśmy już po ogłoszeniu konsultacji “ogólnych”, a ich produkt finalny (czyli podsumowanie uwag) musiało być gotowe przed ostatecznym terminem przyjmowania uwag przez BMF, a więc do 8 lipca 2016 r.

Informacje o prowadzonych przez nas konsultacjach były dystrybuowane szeroko od 20 czerwca. Artykuł tłumaczący istotę i kontekst konsultacji oraz wskazujący sposoby wyrażania opinii ukazał się na stronie głównej ngo.pl. Informacje na ten temat dystrybuowana była także poprzez wiele list mailowych i w mediach społecznościowych. Wykorzystaliśmy m.in. kanały Strategicznej Mapy Drogowej, Programu Obywatele dla Demokracji, Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych.

Oczywiście, zaproszenie to kierowane było nie tylko do tych, którzy włączali się w prace nad Strategiczną Mapą Drogową. Kierowaliśmy je szeroko do każdego - z sektora i spoza sektora - kto chciałby wyrazić pogląd w tej sprawie. Niezależnie od tego, czy miał już jakąkolwiek styczność z funduszami EOG w poprzednich edycjach czy też nie.

Konsultacje podzielone były na 2 etapy: konsultacje pisemne oraz ogólnopolskie spotkanie podsumowujące.

W ramach pierwszego etapu (trwającego do 1 lipca) swoje opinie można było wyrazić:

- **poprzez komentarze w serwisie MamZdanie** (poprzez ten [link](#)) - format wypowiedzi był otwarty wymagana była jednak rejestracja w serwisie i zgodnie z jego regulaminem wypowiedzi nie mogą być anonimowe.
- **wypełnić ankietę on-line** - jej znaczna część była polskojęzyczną wersją kwestionariusza używanego w konsultacjach organizowanych przez Biuro Mechanizmów Finansowych w Brukseli, ale pytaliśmy także o preferencje dot. sposobu organizacji Funduszu.

Ostatecznie **uzyskaliśmy za pomocą ankiety on-line 170 opinii, których podsumowanie zamieszczamy w rozdziale 3.** W kolejnym (4) przedstawiamy proste statystyki ukazujące profil organizacji, których przedstawiciele zdecydowali się wziąć udział w konsultacjach.

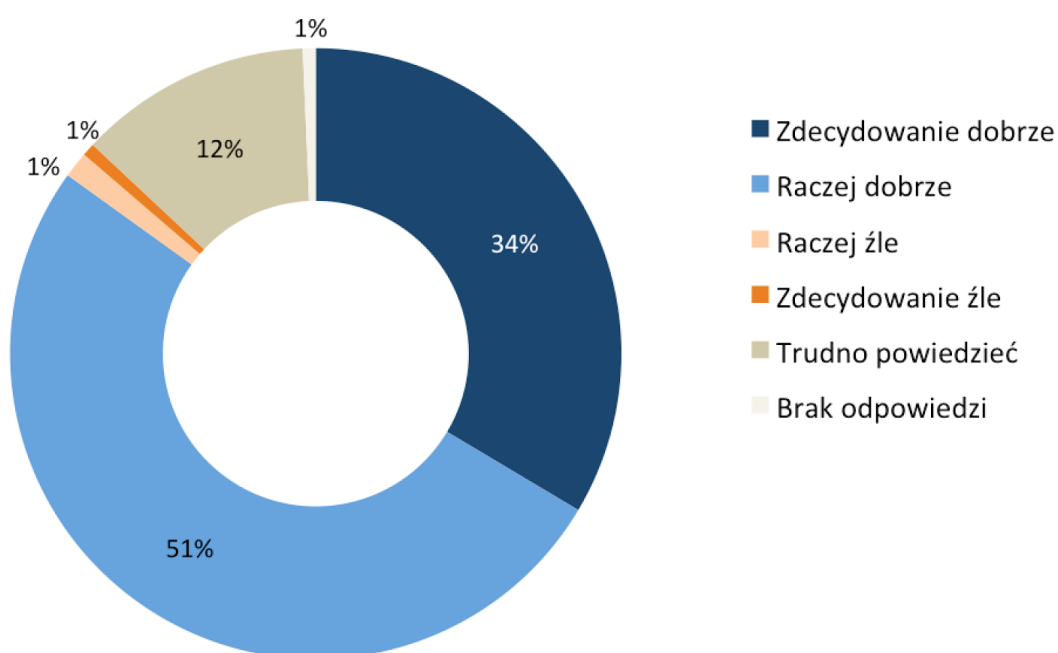
Drugim i ostatnim etapem było **spotkanie, które odbyło się w Warszawie 5 lipca.** Do udziału w spotkaniu zapraszaliśmy zarówno tych, którzy wyrazili swój pogląd w ramach pierwszego etapu, ale także przedstawiciele instytucji, którzy tego nie uczynili. Celem spotkania było przedstawienie zebranych opinii, ale także ich przedyskutowanie i uszczegółowienie. Ostatecznie uczestniczyło w nim 60 osób, w tym ponad 50 przedstawicieli organizacji pozarządowych.

W spotkaniu tym wzięli także udział przedstawiciele Ministerstwa Rozwoju – panowie Paweł Chorąży oraz Przemysław Derwich, pan Wojciech Kaczmarczyk, Pełnomocnik Rządu do Spraw Społeczeństwa Obywatelskiego i Równego Traktowania wraz ze współpracownikami oraz przedstawicielka Ambasady Królestwa Norwegii pani Karina Gradowska-Karpińska.

3. Merytoryczne podsumowanie konsultacji

Analizując odpowiedzi zebrane w pisemnej fazie konsultacji wyraźnie widać, że propozycje zawarte w Niebieskiej Księdze zostały pozytywnie ocenione. Rzecz jasna nie oznacza to, że uczestnicy konsultacji nie mieli szeregu pomysłów na zmiany - pominięcie niektórych wątków, dodanie nowych lub uszczegółowienie już istniejących. Tego rodzaju komentarzy był sporo i staraliśmy się przedstawić je w niniejszym opracowaniu.

Niemniej odpowiedzi na ogóle pytanie **“Jak ogólnie ocenia Pan/Pani propozycję dotyczącą 15. obszaru priorytetowego zawartą w projekcie Niebieskiej Księgi?”** są dość klarowne - 85% oceniło je jako raczej i zdecydowanie dobre.

3.1. Obszary wsparcia

Uczestników konsultacji zapytaliśmy w pierwszej kolejności o opinie dotyczące proponowanych obszarów wsparcia.

W Niebieskiej Księdze przedstawiono propozycję następujących obszarów wsparcia w obszarze programowym Społeczeństwo Obywatelskie. Czy Pana/Pani zdaniem są one właściwe - odpowiadają obecnym potrzebom w Polsce?

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie mam zdania	Brak odpowiedzi
Demokracja, aktywni obywatele dobre rządzenie, przejrzystość	84,2%	11,0%	2,1%	1,4%	0,0%	1,4%
Prawa człowieka, prawa mniejszości, przeciwdziałanie dyskryminacji, w tym zwalczanie rasizmu i ksenofobii	71,2%	18,5%	5,5%	2,7%	0,7%	1,4%
Sprawiedliwość społeczna, włączanie grup słabszych i defaworyzowanych	68,5%	19,2%	9,6%	0,7%	1,4%	0,7%
Równość płci i przeciwdziałanie przemocy ze względu na płeć	59,6%	24,7%	9,6%	3,4%	2,1%	0,7%
Ochrona środowiska i zmiany klimatyczne	52,1%	32,9%	8,9%	4,1%	0,7%	1,4%

W ramach konsultacji zapytaliśmy także, **czy powyższą listę obszarów, które powinny być w Polsce wspierane w ramach Priorytetu 15, należy rozszerzyć**. Około 35% uczestników pisemnych konsultacji odpowiedziało twierdząco na to pytanie.

Poniżej przedstawiamy podsumowanie propozycji zgłoszonych przez uczestników konsultacji. Wydaje się, że część z tych pomysłów jest uszczegółowieniem, parafrazą tego, co kryje się pod nazwami dotychczasowych obszarów. Przytaczamy je poniżej – w mniej więcej uporządkowanej formie - zakładając, że ich lektura pozwoli precyzyjnie sformułować nazwy obszarów lub ich opisy. Wśród propozycji zgłoszonych przez uczestników konsultacji są także takie, o których wprost do tej pory nie było mowy.

Zazwyczaj były to pojedyncze wskazania, ale kilka z nich zostało wymienionych wielokrotnie, niezależnie przez różne osoby wypełniające ankietę. Do tych najczęściej wskazywanych należą potrzeby / przekonania dotyczące potrzeby wyodrębniania obszarów dotyczących:

- **edukacji obywatelskiej (niektórzy dodawali do niej także edukację polityczną);**

- **kształtowania i wzmocnienia postaw patriotycznych (zarówno na szczeblu lokalnym, jak i ogólnokrajowym)**
- **poradnictwa prawnego i obywatelskiego**

PARTYCYPACJA OBYWATELSKA

- Partycypacja obywatelska związana z planowaniem budżetów
- Działania na rzecz przejrzystego procesu stanowienia prawa, lepszych regulacji, aktywności obywateli w procesie legislacyjnym (albo wyraźniejsze wskazanie tych wątków w obecnym obszarze nr 1)
- Działania na rzecz aktywnego i świadomego udziału w wyborach
- Partycypacja pacjentów
- Działania na rzecz wzmocnienia mechanizmów konsultacji

PORADNICTWO PRAWNE I OBYWATELSKIE

- Poradnictwo obywatelskie i mediacje
- Poradnictwo prawne (m.in. w sprawie upadłości konsumenckiej)
- Działania na rzecz podwyższania świadomości prawnej obywateli

EDUKACJA

- Edukacja obywatelska (dzieci, młodzieży, dorosłych)
- Edukacja polityczna
- Edukacja równościowa w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych
- Edukacja europejska oraz działania na rzecz zahamowania rozkładu procesu integracji europejskiej
- Poprawa edukacji historycznej oraz symetryczny dostęp do informacji mediów prezentujących przeciwne stanowiska
- Edukacja związana z prawami pacjenta

Pojawiła się także opinia, by w obszarze "Prawa człowieka, prawa mniejszości, przeciwdziałanie dyskryminacji, w tym zwalczanie rasizmu i ksenofobii" nazwać/wymienić wprost te nurty edukacyjne, które mogą być w jego ramach wspierane, w tym edukację globalną.

ZDROWIE

- profilaktyka zdrowotna kobiet nieheteroseksualnych
- podnoszenie świadomości dotyczącej chorób cywilizacyjnych

DZIAŁANIA POMOCOWE

- Pomoc osobom z niepełnosprawnościami i ich rodzinom
- Opieka senioralna, w tym domy pobytu dziennego dla seniorów
- Zastosowanie sztuki w terapii

KWESTIE UCHODŹCZE

- Przygotowanie do przyjęcia uchodźców w Polsce i ich przygotowanie do powrotu do swoich krajów po zakończeniu wojen

Pojawiły się też sugestie, że warto włączyć wprost w obszar wsparcia "Prawa człowieka, prawa mniejszości, przeciwdziałanie dyskryminacji, w tym zwalczanie rasizmu i ksenofobii" kwestie związane z integracją migrantów, edukacją międzykulturową i globalną.

WSPARCIE DLA DZIAŁAŃ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

- Wsparcie infrastrukturalne aktywności obywatelskiej
- Wsparcie dla think tanków wyspecjalizowanych w poszczególnych tematach
- Przeciwdziałanie „wyciąganiu” dotacji przez tworzone w tym tylko celu organizacje
- Działania na rzecz dywersyfikacji finansowania działalności obywatelskiej
- Wsparcie działalności koalicji organizacji
- Wsparcie działalności małych organizacji na obszarach wiejskich

POZOSTAŁE POMYSŁY DOTYCZĄCE UZUPEŁNIENIA LISTY OBSZARÓW

- Promowanie patriotyzmu jako postawy uczącej szacunku, umiłowania i oddania własnej ojczyźnie
- Bezpieczeństwo prawne obywateli, ochrona ich dóbr w kontekście "mowy nienawiści" w internecie
- Działania na rzecz lepszego "rozumienia świata" (który nawet może być ograniczony do spraw lokalnych) – poprzez debatę i dyskusję
- Wsparcie ruchów miejskich ograniczających rolę samochodów w transporcie miejskim
- Wolontariat kulturalny, czyli czynny udział obywateli w tworzeniu dzieł i działań o charakterze artystycznym/estetycznym
- Przeciwdziałanie ageizmowi
- Kultura i sztuka
- Działalność rzecznicza organizacji mniejszościowych
- Aktywizacja obszarów wiejskich i małomiasteczkowych
- Dialog międzypokoleniowy
- Budowa partnerstw i budowa zaufania społecznego

Uwagi i komentarze zebrane podczas spotkania konsultacyjnego

Podczas dyskusji uczestnicy spotkania odnosili się zarówno do propozycji obszarów wsparcia wskazanych w Niebieskiej Księdze, jak i komentarzy zawartych w ankietach (on-line) zebranych podczas konsultacji otwartych.

Główne wątpliwości zgłaszane przez uczestników dotyczyły dwóch obszarów tj. nr 3 Sprawiedliwość społeczna, włączanie grup słabszych i defaworyzowanych oraz nr 5 Ochrona środowiska i zmiany klimatyczne.

Cześć uczestników dyskusji wskazywało na możliwość rezygnacji z tych obszarów w programie. Gdyby jednak miały one pozostać, powinny być doprecyzowane.

Większość uczestników wskazywała, aby zminimalizować możliwość finansowania w obszarze trzecim wsparcia socjalnego, ponieważ wiele działań o takim charakterze jest już finansowanych ze środków publicznych a potrzeby i tak są „nieograniczone”. W piątym obszarze wskazywano na ograniczenie możliwości finansowania tylko do takich działań, które aktywizują grupy obywateli, uspołecniają procesy dotyczące ochrony środowiska np. dotyczą budowania grup nacisku czy kontroli społecznej.

Obszar pierwszy powinien zostać uzupełniony o edukacją obywatelską lub pojęcie „kompetencje obywatelskie” pojawiające się w dokumentach Rady Europy. W obszarze drugim proponowano dodać pojęcie antysemityzmu oraz edukacji o prawach człowieka.

Odnosząc się bezpośrednio do uwag i propozycji zgłoszonych w ankietach, uczestnicy spotkania stanowczo sprzeciwiali się włączeniu obszaru poradnictwa prawnego i obywatelskiego ponieważ w minionym roku uchwalono nowe prawo umożliwiające korzystanie przez obywateli z bezpłatnych usług w tym obszarze.

Dużą dyskusję wywołały propozycje zawarte w ankietach a dotyczące patriotyzmu. Uczestnicy proponowali by precyzyjniej zdefiniować pojęcie patriotyzmu, aby nie wspierać nacjonalizmu np. aby mówić o patriotyzmie jako elemencie edukacji obywatelskiej a nie osobnym obszarze lub używać pojęcia „patriotyzm obywatelski”.

Zdecydowana większość uczestników podkreślała konieczność finansowania instytucjonalnego wsparcia dla organizacji pozarządowych jako ważnego elementu programu oraz możliwość prowadzenia działań rzeczniczych we wszystkich proponowanych obszarach.

Ponadto w dyskusji zwrócono uwagę na obszar problematyki uchodźców i edukacji globalnej.

Pojawił się też postulat by pierwszy obszar sformułować w ten sposób „Demokracja, kompetencje obywatelskie, aktywni obywatele i obywatelki, dobre rządzenie, przejrzystość”.

3.2. Sugerowane rodzaje działań podlegające wsparciu

Uczestników konsultacji zapytaliśmy w także o opinie dotyczące proponowanych działań, które miałyby być wspierane w ramach Priorytetu 15.

W Niebieskiej Księdze przedstawiono sugerowane typy działań mieszczące się w powyższych obszarach wsparcia. Czy Pana/Pani zdaniem są one właściwe - opowiadają obecnym potrzebom w Polsce?

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie mam zdania	Brak odpowiedzi
Działanie rzecznicze, podnoszenie świadomości obywatelskiej, włączanie obywateli życie publiczne	78,8%	18,5%	1,4%	0,0%	0,0%	1,4%
Aktywność obywatelska, wolontariat, partycypacja obywatelska	71,2%	24,7%	1,4%	0,7%	0,7%	1,4%
Budowanie potencjału sektora obywatelskiego, w tym wzmacnianie zasobów organizacji pozarządowych, zwiększanie ich przejrzystości i odpowiedzialności oraz zdolności do sieciowania	79,5%	15,8%	2,7%	0,7%	0,0%	1,4%
Edukacja obywatelska	67,8%	26,7%	3,4%	1,4%	0,0%	0,7%
Partycypacja w procesach tworzenia polityki i w procesach decyzyjnych, w tym działania na rzecz tworzenia środowiska sprzyjającego funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego	67,1%	26,7%	4,1%	0,0%	0,7%	1,4%
Współpraca partnerska między organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami sektorów prywatnego i publicznego	54,8%	35,6%	6,2%	1,4%	0,7%	1,4%
Działalność monitoringowa i działalność strażnicza, w tym kontrola wdrażania rekomendacji międzynarodowych instytucji i organów monitorujących	66,4%	23,3%	5,5%	1,4%	1,4%	2,1%
Zwalczanie mowy nienawiści, w tym	66,4%	23,3%	4,1%	2,7%	2,7%	0,7%

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie mam zdania	Brak odpowiedzi
wspieranie sieci organizacji udzielających pomocy ofiarom przestępstw z nienawiści						
Dialog wielokulturowy, w tym tworzenie platform spotkań i współdziałania większości z mniejszością	51,4%	34,2%	6,2%	2,7%	2,7%	2,7%
Podnoszenie świadomości w kwestiach związanych z ochroną środowiska, w tym dotyczących zmian klimatu	48,6%	37,0%	8,2%	2,1%	2,7%	1,4%
Dostęp do informacji; partycypacja w procesach decyzyjnych; dostęp do sądu w sprawach związanych ze środowiskiem, zgodnie z treścią Konwencji z Aarhus	54,1%	30,1%	5,5%	2,1%	6,8%	1,4%
Wspieranie wolności słowa i wolności mediów	58,9%	24,7%	8,9%	2,7%	3,4%	1,4%
Innowacje społeczne i rozwój przedsiębiorczości społecznej	40,4%	38,4%	13,7%	1,4%	4,8%	1,4%
Badania naukowe i analityczne służące tworzeniu polityk publicznych	43,8%	32,2%	15,8%	2,7%	3,4%	2,1%

Przy udzielaniu odpowiedzi na powyższe pytanie istniała możliwość dodania swojego komentarza. Około 10 osób skorzystało z tej możliwości:

- *Nie mam przekonania, że mowa tzw. nienawiści jest związana z III sektorem. Więcej jest jej w mediach, które albo same prowadzi takie narracje lub tolerują taki typ debaty społecznej. badania naukowe - popieram ale III sektor ma ograniczone możliwości by je prowadzić na wysokim poziomie. Zresztą nie wiem czy jest to jego celem. marginesowe działanie.*
- *Nacisk powinien być położony na edukację i innowację obywatelską.*
- *Organizacje powinny być lepiej monitorowane jeśli chodzi o rozliczanie dotacji.*
- *Wyjaśnienie dot. niższej oceny przy działaniach dot. świadomości związanej z ochroną środowiska: świadomość wszyscy (niemal) mają, to na szczęście załatwiły nam ostatnie dwie dekady edukacji szkolnej. Ale opór będzie tylko na płaszczyznach dyskursu polityczno-socjologicznego kreowanego przez polityków (np. węgiel jest ważny, żeby górnicy mieli pracę i żebyśmy byli niezależni energetycznie - w ten sposób argumenty środowiskowe są wypychane). Więc ważniejsze jest wspieranie samodzielności myślenia i dwie pierwsze pozycje z listy są kluczowe.*

- *Z uwagi na obecną sytuację społeczno-polityczną [pojawia się] pytanie, czy są możliwe realne działania z zakresu partycypacji w procesach tworzenia polityki i w procesach decyzyjnych, w tym działania na rzecz tworzenia środowiska sprzyjającego funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Obecnie prowadzone procesy mają raczej charakter fasadowy i nie dają szansy na współtworzenie polityki ani organizacjom, ani grupom zainteresowanym ani społeczności.*
- *Badania analityczne są potrzebne, ale jako część większych projektów, nie w oderwaniu od nich. Chyba że byłyby to prawdziwe projekty dla danego obszaru, kategorii NGO czy tematu.*
- *Dość postmodernistycznej papki i analiz, badań i publikacji powielających frazesy i puste słowa. Potrzebne są konkretne działania.*
- *Niezbędne jest poszerzenie edukacji obywatelskiej o edukację antydyskryminacyjną.*

W ramach konsultacji zapytaliśmy także, **czy powyższa lista sugerowanych działań powinna zawierać jeszcze jakieś inne działania.** Około 20% uczestników pisemnych konsultacji odpowiedziało twierdząco na to pytanie.

Poniżej przedstawiamy podsumowanie propozycji zgłoszonych przez uczestników konsultacji. Ponownie wydaje się, że część z tych pomysłów jest uszczegółowieniem, parafrazą tego, co kryje się pod nazwami działań wymienionych na liście w Niebieskiej Księdze. Przytaczamy je poniżej – analogicznie jak poprzednio – w mniej więcej uporządkowanej formie - zakładając, że ich lektura pozwoli precyzyjnie sformułować nazwy działań lub rozbudować tę listę. Tym bardziej, że wśród propozycji zgłoszonych przez uczestników konsultacji są także takie, o których wprost do tej pory nie było mowy.

- Działania międzypokoleniowe, ukierunkowane na budowanie więzi międzyludzkich nie tylko w rodzinie, ale także wśród sąsiadów
- Aktywizacja seniorów - włączania ich do aktywnego uczestnictwa i debaty
- Włączenie do dyskursu publicznego problematyki seniorów
- Promowanie inicjatyw lokalnych, decyzyjności i samorządności mieszkańców osiedli itd.
- Rozwiązania systemowe dla wzrostu sprawczości w ramach partycypacji obywatelskiej na poziomie samorządów lokalnych (wypracowywanie rozwiązań prawnych, organizacyjnych itp.)
- Podnoszenie jakości debaty publicznej - umiejętności prowadzenia debat, udziału w nich przez liderów, polityków lokalnych, radnych itp.
- Partycypacja młodzieży
- Działania zmierzające do rozwoju postawy współodpowiedzialności
- Działania ruchów miejskich
- Warto rozszerzyć punkt o edukacji obywatelskiej o edukację formalną i pozaformalną
- Poradnictwo obywatelskie i mediacje np. w sprawach rodzinnych
- Edukacja dla praw kobiet i mniejszości w kontekście praw człowieka
- Edukacja w zakresie równego traktowania

- Wywieranie wpływu politycznego w obronie praw i wolności.
 - Podnoszenie świadomości prawnej
 - Przeciwdziałanie mobbingowi
 - Działania służące zachowaniu balansu praca-życie prywatne
 - Bezpośrednia pomoc osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym (w tym osobom z niepełnosprawnościami i ich rodzinom)
 - Wspieranie inkluzji, postaw obywatelskich, tolerancji i akceptacji mniejszości etnicznych, rasowych, seksualnych.
-
- Działania integrujące i aktywizujące migrantów, dające im narzędzia, zasoby, możliwości aktywnego działania i współtworzenia społeczeństwa obywatelskiego.
 - Dialog międzykulturowy z ekspertami i liderami społecznymi z państw trzecich
 - Edukacja dot. chorób cywilizacyjnych (choroby metaboliczne - otyłość, cukrzyca, ale także np. depresja)
 - Ograniczanie skutków chorób cywilizacyjnych
 - Dla organizacji z terenów wiejskich powinno być wydzielone działanie "Rozwój i wsparcie aktywności obywatelskiej na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich"
 - Wsparcie doradcze, mentoring, coaching dotyczące zespołu, finansów i rozwoju organizacji oraz komunikowania i kształtowania relacji.

Dodatkowo w tym kontekście pojawiły się bardziej ogólne uwagi:

- w ramach grantów powinna być możliwość realizowania działań z obszaru wsparcia instytucjonalnego w NGO (budowa strategii, zakup środków, szkolenia personelu itp.) np. 10% - 15% grantu
- powinno się zawęzić działania nr 1 Aktywność obywatelska, wolontariat, partycypacja obywatelska tylko do działań organizacji młodzieżowych.

Uwagi i komentarze zebrane podczas spotkania konsultacyjnego

Uczestnicy spotkania, pracując w 4 turach, odnieśli się do listy wyników konsultacji pisemnych. Uczestnicy analizowali listę 14 typów działań zawartych w zaproponowanych w Niebieskiej Księdze oraz ich proponowane uzupełnienia zgłoszone w czasie konsultacji pisemnych.

Wśród sugerowanych typów działań wskazanych w Niebieskiej Księdze wielokrotnie mowa jest o konieczności wspierania działań strażniczych i rzecznich. W opinii uczestników ważne jest, żeby upewnić się, że ostatecznie rozumienie tych terminów obejmie zarówno poziom lokalny, jak i szerzej krajowy i międzynarodowy.

Ważne też, żeby nie ograniczać działań strażniczych do zainteresowania administracji, ale ogólniej do troski o przestrzeganie prawa (w tym np. przez firmy komercyjne, czy sektor pozarządowy).

Szczególnie dużo uwagi poświęcono kwestiom **edukacji obywatelskiej**. Uczestnicy zwracali uwagę na to, że w tym wypadku powinno być jasne, że stosuje się tu szersze rozumienie obejmujące nie tylko wiedzę, ale także postawy i praktyczne kompetencje obywatelskie. Powinny obejmować działania adresowane do wszystkich grup wiekowych, a także różnych grup społecznych, w tym osób spoza ośrodków miejskich i relatywnie gorzej wykształconych. Ważne jest, aby edukacja obywatelska mogła

zapobiegać niebezpiecznym zjawiskom populizmu. W opinii uczestników edukacje obywatelska trzeba traktować jako przedmiot uczenia się przez całe życie. Częścią edukacji powinna być szerzej rozumiana edukacja antydyskryminacyjna oraz tzw. edukacja globalna. W opinii uczestników edukacja powinna również koncentrować się na prawach człowieka. Edukowane powinny być społeczności jak i samorządy.

Pojawił się postulat, by wprost w Niebieskiej Księdze wpisać jako jedno z sugerowanych działań „Edukacja obywatelska dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym edukacja na rzecz demokracji i praw człowieka, równości i solidarności oraz krytycznego myślenia i obywatelskiego współdziałania”. Co więcej, część uczestników twierdziło, że ten wątek powinien stanowić osobny obszar wsparcia.

Ważne jest też, żeby istotna kwestia związana z **kształtowaniem postaw patriotycznych**. Powinny być one jak się zdaje częścią szerszej edukacji obywatelskiej a nie rywalizować z nią.

Pojawił się też pomysł, aby wspierać działania podnoszące **kompetencje osób działających w samorządach lokalnych**. W szczególności chodzi o wsparcie dla radnych, którzy stanowią podstawowy element funkcjonowania lokalnej demokracji. Grupy warsztatowe wymieniały również jako grupę docelową wójtów i burmistrzów.

Ważne jest podkreślenie, że pojawiające się w dokumencie pojęcie **przedsiębiorczości społecznej** rozumieć szerzej (czy wręcz alternatywnie) do funkcjonującego ostatnio w Polsce terminu ekonomia społeczna, pojmowanego jako zatrudnianie grup defaworyzowanych. Rozróżnienie to jest o tyle ważne, że na to właśnie prozatrudnieniowe działanie przeznaczono w obecnym okresie programowania bardzo duże środki unijnych (innymi słowy nie ma powodu, aby wspierać je w ramach funduszy EOG). Brakuje natomiast środków na innowacje społeczne, w tym także te, które dotyczą przedsiębiorczości społecznej.

W Niebieskiej Księdze mowa jest o **budowaniu potencjału sektora pozarządowego**. Jest to jeden z najważniejszych postulatów. W opinii uczestników ważne jest, żeby ów potencjał rozumieć szeroko. Np. jako zdolność do dywersyfikacji przychodów organizacji (w tym rozwój rodzimej filantropii), umiejętności zarządcze kierownictwa organizacji a także specjalnie działania dedykowane wspieraniu rozwój poszczególnych osób (aktualnych i przyszłych) liderów organizacji. Wielokrotnie wspomniano o wadze wsparcia instytucjonalnego.

Zwrócono uwagę na to, że badania na potrzeby projektu jeszcze wyraźniej powinny być zdefiniowane praktyczne. Ważne jest też, żeby starać się wspierać instytucje, które zdolne są do generowanie wiedzy i nowych idei - przy czym mniej chodzi o klasyczne instytucje akademickie, ale np. prowadzone przez organizacje pozarządowe think tanki i tzw. do tanki.

Zwrócono uwagę, że w obecnym sformułowaniu partnerstwo, o którym mowa nie jest tylko typem projektu, ale raczej horyzontalną zasadą towarzyszącą wszystkim działaniom międzysektorowym. Jeśli jednak istotnie chodzi o specyficzny odrębny typ działania, w których partnerstwo nie jest środkiem ale celem (owszem można sobie takie wyobrazić), trzeba je czytelniej opisać.

Podkreślano też wagę działań dotyczących mowy nienawiści i szerzej wszelkich form przemocy w życiu publicznym.

Jeden z postulatów dotyczył włączenia do zestawu wspieranych działań aktywizację grup wykluczonych i to nie tylko taką, której celem są bezpośrednie działania rzecznicze.

Uczestnicy warsztatów byli sceptyczni lub wprost przeciwni postulatowi zgłoszonymi w ramach konsultacji pisemnych, aby działania aktywizacji obywatelskie (w tym wolontariatu) ograniczyć do organizacji młodzieżowych.

Ponadto:

- sugerowano zastąpienie pojęcia dialog wielokulturowy na dialog między kulturowy.
- zauważono, że partycypacja powinna odnosić się do tworzenia polityk (nie polityki), prawa oraz procesów decyzyjnych...

3.3. Ogólne założenia dotyczące Priorytetu 15.

W Niebieskiej Księdze mowa jest także o ogólnych założeniach dotyczących wdrażania Priorytetu 15. O ich ocenę także zapytaliśmy uczestników konsultacji.

W Niebieskiej Księdze zapisano kilka założeń ogólnych dotyczących wdrażania 15. obszaru priorytetowego. Jak Pan/Pani je ocenia?

	Dobre rozwiązanie	Złe rozwiązanie	Nie mam zdania	Brak odpowiedzi
1. Przynajmniej 15% środków obszaru programowego będzie przeznaczona na budowanie potencjału i rozwój sektora społeczeństwa obywatelskiego.	89,0%	5,5%	4,8%	0,7%
2. Przynajmniej jedna trzecia środków przeznaczona zostanie na działania związane ze wspieraniem demokracji i praw człowieka.	78,8%	9,6%	8,9%	2,7%
3. Świadczenie pomocy społecznej i usług podstawowych będzie wspierane wyłącznie w ramach szerszych działań dotyczących podnoszenia świadomości społecznej, rzecznictwa interesów, upodmiotawiania obywateli i inicjatyw reformatorskich.	70,5%	13,0%	15,1%	1,4%
4. Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu będą wspierane wyłącznie w ramach działań na rzecz zwiększania partycypację obywatelską, rzecznictwa interesów, innowacji społecznych i aktywizacja obywateli.	56,8%	18,5%	21,2%	3,4%

Udzielając odpowiedzi na to pytanie uczestnicy konsultacji mogli sformułować dodatkowe komentarze lub uwagi. Poniżej prezentujemy je w podziale na opinie ogólne i odnoszące się do poszczególnych założeń.

Komentarze ogólne:

- *Z powyżej nakreślonych punktów nie wynika, jakie zadania/działania będą realizowane w poszczególnych obszarach.*
- *Wydaje się, że propozycje są do zaakceptowania. Pytanie, czy w przyszłości lub praktyce nie będzie można łączyć pewnych działań; to by nadało większej elastyczności projektom, co byłoby ciekawym procesem. Trudniejszym do rozliczeń być może.*
- *Zbyt duża suma środków skierowana [ma być] na problemy o mniejszym znaczeniu na terenach państw UE*

- *Dodatkowo konieczne jest pojawienie się piątego założenia ogólnego dotyczącego 15. obszaru priorytetowego: "Przynajmniej 15% środków przeznaczonych na budowanie potencjału i rozwój sektora społeczeństwa obywatelskiego będzie przeznaczone na budowanie potencjału i rozwój sektora antydyskryminacyjnego". Założenie to wynika z obawy dot. możliwości zaniechania finansowania organizacji [zajmujących się działaniami antydyskryminacyjnym] w obecnej sytuacji polityczno-społecznej.*

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

1. W trakcie spotkania pojawiły się kontrowersje dotyczące założeń nr 3 i 4. Wybrzmiało kilka silnych głosów sugerujących ograniczenia założeń do pkt 1 i 2 w celu większej koncentracji środków i uniknięcia finansowania bezpośrednich działań realizowanych przez organizację. Przeważały jednak głosy, by zostawić obecne założenia z niewielkimi modyfikacjami (wyjaśnieniami).

2. Pojawiły się także propozycje dotyczące nowych założeń polegających na tym, aby:

- dodać zapis: Głównym celem Priorytetu 15 jest wzmocnienie zdolności działania i niezależności instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Na bezpośrednie działania organizacje mogą zdobywać środki z innych Priorytetów programu
- dodać (jak w Priorytecie 16) „The programme area is mandatory in each beneficiary country”
- dodać „wzmacnianie sektora obywatelskiego wymaga niezależnego od struktur administracyjnych administrowania środkami”

Komentarze dotyczące założenia nr 1:

- *Organizacje pozarządowe nie mają zapewnionych systemowych środków na zdobywanie kwalifikacji i kompetencji, to szukanie szkoleń i kursów od projektu do projektu. Z braku środków na takie "fanaberie" w okresach przejściowych szuka się innych rozwiązań albo czeka. A my ciągle nie umiemy działać wspólnie, skutecznie i profesjonalnie. Żeby uniezależnić się w przyszłości od środków UE, stać się partnerem dla biznesu i władzy, nauczyć się lobbować i udowodnić, że nie zmarnujemy środków nam przekazanych. Moim zdaniem to - oprócz edukacji obywatelskiej - najsilniejsza potrzeba. Aby NGO było słychać, musi zacząć mówić głosem zrozumiałym przez decydentów, nie zapominając o interesach tych, których reprezentują.*
- *Udział procentowy powinien być zwiększony do co najmniej 30%*
- *Wiele organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego zostało pozbawionych środków na działania ze względu na zmianę priorytetów administracji rządowej. Bez wsparcia zewnętrznego organizacje te mogą nie przetrwać, nie mieć środków na funkcjonowanie - warto więc zwiększyć procent przeznaczony na budowanie potencjału i rozwój sektora społeczeństwa obywatelskiego.*
- *Środki przeznaczone na budowanie potencjału organizacji pozarządowych pozwolą tym organizacjom funkcjonować nie tylko podczas realizacji projektów.*

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

1. Proponowano zwiększenie minimalnego procentowego udziału środków obszaru programowego – „przynajmniej 20%” lub jeszcze więcej.
2. Wspieranie budowania potencjału i rozwoju sektora obywatelskiego powinno dotyczyć:
 - wsparcia dla poszczególnych organizacji: granty instytucjonalne, możliwość przeznaczenia części dotacji na rozwój organizacji (tak było w poprzedniej edycji);
 - działań systemowych (rozwiązywanie problemów systemowych sektora – w analogii do grantów systemowych w poprzedniej edycji) oraz możliwego wsparcia dla mniejszych organizacji (regranting).
3. Wsparcie na rozwój instytucjonalny powinno być szeroko rozumiane (to organizacja decyduje co dla niej jest ważne, co dla niej będzie wsparciem) z zastrzeżeniem, że powinno to wynikać z rzetelnej samoświadomości organizacji. Tu ważna rola operatora, by przygotował organizacje do dobrego wykorzystania tych środków (np. poprzez dodatkowe wsparcie, pokazywanie dobrych praktyk).
4. Zagrożenie niezależności organizacji upatrywali uczestnicy szczególnie w braku dywersyfikacji źródeł finansowania. Dlatego kwestie związane z fundraisingiem i innymi formami finansowego uniezależnienia się od administracji, powinny być mocno obecne w tym Priorytecie

Komentarze dotyczące założenia nr 2:

- *1/3 środków na działania wspierające demokrację i prawa człowieka - wydaje mi się, że to za dużo środków, które w obecnych uwarunkowaniach politycznych w Polsce nie przelożą się na wymierne efekty. W zakresie trzeba innych działań. I owszem - trzeba cały czas działać, ale przekierować środki na edukację obywatelską, podnoszenie wiedzy ludzi na temat mechanizmów władzy, żeby bronić się przed demagogią.*

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

1. Część uczestników podkreślała wagę tego założenia. Niektórzy sugerowali wręcz, aby alokację w tym obszarze zwiększyć przynajmniej do 50% („byłoby fantastyczne gdyby udało się tyle przeznaczyć”).
2. Zwracano uwagę, że wspieranie demokracji i praw człowieka bezpośrednio wiąże się z edukacją obywatelską, choć nie jest ona oczywiście jedyną formą działań.
3. Zwracano również uwagę na to, aby rozróżnić co jest wsparciem dla samej organizacji (przestrzeganie demokracji i praw w organizacji), a co jest wsparciem dla demokracji w szerokim znaczeniu.

Komentarz dotyczący założenia nr 3:

- *Nie wydaje się słusznym przeznaczanie dużych środków na działania socjalne, zdecydowanie więcej korzyści przynoszą szkolenia oraz możliwość stosowania zdobytej wiedzy w praktyce.*

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

1. Zwracano uwagę, że chodzi tu raczej nastawieniem na tworzenie niezależności organizacji świadczących usługi. Wspieranie organizacji świadczących tego rodzaju usługi niż samych usług.

2. Podkreślano też, że chodzi tu o włączanie odbiorców poprzez możliwość wpływu na to, jak usługi są wdrażane, stąd propozycja, aby zmienić kolejność zapisu „w ramach szerszych działań dotyczących upodmiotawiania obywateli, podnoszenia świadomości społecznej, rzecznictwa interesów, i inicjatyw reformatorskich”.

3. Sugerowano, że chodzić tu powinno przede wszystkim o odbiorców, do których nie dociera pomoc publiczna w wystarczającym stopniu, osób, którym nie są świadczone usługi społeczne przez państwo, do których nie docierają polityki publiczne, które są pomijane.

4. Pojawiały się głosy, że te działania są po to, by wesprzeć wypracowywanie różnych nowych, innowacyjnych, rozwiązań, których nie podejmie się administracja publiczna.

Komentarze dotyczące założenia nr 4:

- *Ochrona środowiska może powinna się znaleźć w osobnym sektorze.*
- *Ochrona środowiska - nie wydaje mi się dobrym rozwiązaniem takie założenie. Ludziom ciągle trudno „sprzedaje się” odpowiedzialność za środowisko. Moim zdaniem trzeba możliwie szeroko sączyć tę wiedzę, czasami nawet przy okazji innych działań. Zwłaszcza w zakresie OZE - po rewolucji w założeniach tej polityki - czeka NGO dużo pracy nad przekonaniem ludzi, że jednak warto.*

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

1. Zwracano uwagę, że w tym punkcie warto wyraźniej podkreślić, że chodzi o działania mobilizowania obywateli na rzecz dobra wspólnego i wpływanie na polityki społeczne - przykładem było działania antysmogowe w Krakowie.
2. Pojawił się głos, że należy dopisać „działania kontrolne (strażnicze) oraz podnoszenie świadomości społecznej” jako te, które mogą być wspierane w tym obszarze.

3.4. Uwagi dotyczące operatora Funduszu

W ramach konsultacji zbieraliśmy także opinie dotyczące sposobu funkcjonowania Funduszu dla organizacji pozarządowych i wyłaniania jego operatora.

Polska już dwukrotnie korzystała z tzw. funduszy EOG. Za każdym razem funkcjonował wyodrębniony Fundusz dla organizacji pozarządowych. Czy Pani/Pana zdaniem także tym razem powinno się zastosować to rozwiązanie?

Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Brak odpowiedzi
83,6%	7,5%	2,7%	0,7%	3,4%	2,1%

Widoczna jest przytłaczająca przewaga poglądu, zgodnie z którym celowe jest ustanowienie wyodrębnionego Funduszu dla organizacji pozarządowych - pogląd ten popiera go ok. 90% respondentów (z czego niemal 84% w sposób zdecydowany). Zdania przeciwnego jest nieco ponad 3% respondentów. Prawie identyczna jest struktura opinii na temat rozstrzygnięcia polegającego na tym, że operatorem funduszu jest instytucja spoza sektora administracji publicznej (pogląd taki wyraża ok 93% respondentów w tym 82% zdecydowanie popiera go).

Za każdym razem operatorem tego rodzaju funduszu był podmiot spoza sektora administracji publicznej. Czy Pani/Pana zdaniem także tym razem powinno się zastosować to rozwiązanie?

Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć	Brak odpowiedzi
82,2%	10,3%	2,1%	2,1%	2,1%	1,4%

Respondenci w większości widzą te kwestie łącznie (wyodrębnienie funduszu daje powód do szukania operatora). Wśród argumentów i komentarzy jakie pojawiają się w uzupełnieniu do obydwu pytań pojawiają się przede wszystkim takie, które jeszcze raz (czasem w emocjonalny sposób) podkreślają pogląd uprzednio wyrażony w pytaniu zamkniętym.

Komentarze te czasem mają formę pozytywną:

- *Wybór operatora ze środowiska pozarządowego przekłada się na większą efektywność w dystrybucji i wykorzystaniu środków (uproszczone procedury, większa elastyczność, zrozumienie specyfiki sektora).*
- *Gwarantuje to niezależność od nacisków politycznych, co zwłaszcza w obecnej sytuacji politycznej da szansę na realizację projektów naprawę potrzebnych (przeciwdziałanie dyskryminacji płciowej, rasizmowi itp.), a będących w 'niezgodzie' z linią polityczną obecnie rządzących.*

- *Wzmacnia zdolność organizacji sektora pozarządowego do zarządzania środkami /programami na skalę krajową.*

Czasem komentarze wyrażają troskę o to, że inne rozwiązanie byłoby gorsze czy zgoła szkodliwe:

- *Operatorem niektórych programów realizowanych w ramach funduszy EOG jest administracja publiczna, której przedstawiciele nie rozumieją specyfiki trzeciego sektora.*
- *W przeciwnym razie trudno o niezależność funduszu i przyznawania dotacji; w minionym okresie nie można mówić o niezależności i bezstronności systemu przyznawania środków UE, obecnie zagrożenie podporządkowania systemu wciąż narasta.*
- *Administracja publiczna jest upolityczniona i obecnie rządzi nią jedna linia programowa.*
- *Operatorem środków z EOG powinien zostać nie tylko podmiot z doświadczeniem i niezależny od polskiej administracji, ale także dobrze by było aby polski budżet nie dokładał się do tych środków. Będzie to bowiem skutkowało znacznie szybszą ścieżką podejmowania decyzji i brakiem zależności procedur grantowych od innych procedur obowiązujących w pomocy EOG.*

Przykładem mogą służyć środki z tzw. SWISS Contribution, gdzie polscy grantobiorcy otrzymali w trakcie realizowanego projektu i w czasie roku kalendarzowego wytyczne z Ministerstwa Rozwoju nakazujące przeprowadzenie porównania ofert na wszystkie osoby nie pracujące na umowę o pracę (przykład rozwiązania <http://bip.siecobywatelska.pl/index.php?id=269&id2=261>). Oznaczało to czasem robienie porównania ofert na księgowość w październiku, zmienianie koordynatora itp. Taka praktyka prowokuje nieetyczne zachowania i niczemu nie służy.

Pojawił się też głos konstatujący, że „trudno sobie wyobrazić, [że] powierzenie roli operatora jakiejś organizacji pozarządowej obejdzie się dziś bez silnych kontrowersji.”

Część respondentów z własnej inicjatywy odnosiła się też w tym miejscu do doświadczeń z aktualnego okresu wdrażania funduszy. Spontanicznie (bo nie pytamy o to wprost) odnoszą się do oceny działania aktualnego operatora tj. Fundacji S. Batorego.

W większości są to oceny pozytywne np.:

Dotychczasowa współpraca z Batorym była wzorcowa, czego nie można powiedzieć o operatorze obsługującym fundusze szwajcarskie.

Pojawił się też jednak pogląd przeciwny:

Jeżeli miałyby to być ponownie Fundacja im. Stefana Batorego to nie - jest zbyt zaangażowana politycznie. Zbyt wiele środków było kierowane do zaprzyjaźnionych organizacji wielkomięjskich, które napisały "ładne" projekty.

W ankiecie staraliśmy się poznać także opinie dotyczące ważnych kryteriów towarzyszących wyborom operatora.

Na ile znaczące lub nieznaczące według Pani/Pana są poniższe kryteria wyboru potencjalnego operatora tego rodzaju funduszu?

	zdecydowanie ważne	raczej ważne	raczej nieważne	zdecydowanie nieważne	trudno powiedzieć	Brak odpowiedzi
niezależność od władz (rozumiana jako brak powiązań instytucjonalnych)	86,3%	6,2%	3,4%	0,0%	1,4%	2,7%
dobra znajomość sektora pozarządowego	83,6%	12,3%	2,1%	0,0%	0,0%	2,1%
doświadczenie w prowadzeniu działań grantodawczych służących wzmocnieniu społeczeństwa obywatelskiego	68,5%	22,6%	6,8%	0,0%	0,7%	1,4%

Jak widać, wszystkie one uznane zostały za istotne. Symptomatyczne, że nie pojawił się ani jeden głos, który uznałby je za zdecydowanie nieważne. We wszystkich trzech przypadkach łącznie za ważne uznało je ponad 90% respondentów (w znakomitej większości uznając je za zdecydowanie ważne). Po raz kolejny silnie wspierany jest pogląd, że operator powinien być niezależny (w sensie instytucjonalnym) od administracji. Podobnie za arcyważne kryterium respondenci (96%) uznają dobrą znajomość sektora pozarządowego. Nieco mniejszą, ale też bardzo istotną wagę, respondenci przywiązują do doświadczenia w działalności grantodawczej.

Podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, komentarze w większości parafrazują i wzmacniają wskazanie dokonane w pytaniu zamkniętym.

Wśród nich na prawach przykładu wymienić można:

- *Niezależność od władz sprawi, iż środki nie zostaną upolitycznione.*
- *Właściwe podejście może osiągnąć jedynie ta instytucja, która niejako instytucjonalnie jest „nauczona” i przywiązana do przestrzegania stosownych standardów.*
- *Niezależność od władz - instytucjonalna - to ważny argument, ale tak samo ważny jest brak powiązania personalnego - żeby się nie okazało, że Prezes organizacji pełni funkcje np. w organach państwowych rządowych. Obecnie tam jest wymagana lojalność. Jak to pogodzić?*

Część głosów wyjaśniała dlaczego kwestia doświadczeń grantodawczych jest nieco mniej ważna niż dwa pozostałe:

- *Dwa pierwsze są zdecydowanie priorytetowe wobec trzeciego.*

- *Myślę, że doświadczenie można nabyć, a w Polsce jest mało organizacji, które je mają już teraz. Dobrze byłoby, gdyby operator z czasem nie stał się monopolistą na rynku re-grantingu.*
- *Technika jest w tym wypadku znacznie mniej istotna od tego, czym kierują się instytucje obsługujące fundusz i przyznające same środki.*

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

Kwestia operatora

Wszyscy zabierający głos w dyskusji uczestnic zgodzili się z poglądem, że **operator powinien być umiejscowiony poza strukturą administracji**. Podkreślali, że takie rozwiązanie powinno być stosowane niezależnie od opcji politycznej, która w danym okresie sprawuje władzę. Uczestnicy dość jednoznacznie wskazywali na to, by to kryterium rozumieć w sposób precyzyjny – poprzez brak powiązań/zależności instytucjonalnych od administracji publicznej.

Uczestnicy wskazywali, że takie rozwiązanie jest nie tylko wskazane, ale wręcz konieczne ze względu na charakter części realizowanych projektów np. działania kontrolne wobec władzy.

Doświadczenie uczy, że zawsze, gdy operator jest bezpośrednio lub pośrednio zależny od administracji (np. przez liczbę „pośredników”) jest duże ryzyko wywierania nacisków na sposób procedowania operatora oraz wydłuża się proces decyzyjny. Stąd część uczestników sugerowała, że model zastosowany w obecnej edycji (gdy operator jest kontraktowany bezpośrednio przez Biuro Mechanizmów Finansowych) jest najlepszy – nawet jeśli oznacza mniej środków (bo nie ma wkładu z budżetu krajowego).

W trakcie spotkania mowa była także o ewentualnych zagrożeniach mogący się pojawić w sytuacji gdy będzie funkcjonował operator zewnętrzny:

- operator nie będzie posiadał silnej i autonomicznej pozycji oraz koniecznego autorytetu
- w przypadku instytucji doświadczonej w grantodawaniu, może się pojawić ryzyko związane z zarzutami o przekazywanie środków w oparciu o historię wcześniejszych relacji z grantobiorcami, a nie obiektywną ocenę.

Kryteria wyboru operatora

Właściwie istniała wśród uczestników spotkania zgoda co do tego, że sformułowane w konsultacjach pisemnych kryteria wyboru są ważne i kluczowe. Uczestnicy podpowiedzieli jeszcze by ocenę oferty ze strony potencjalnych operatorów oprzeć o:

- zaproponowane przez nich procedury grantodawcze i propozycje dotyczące sposobu prowadzenia oceny/wyboru wniosków
- doświadczenie w zarządzaniu grantami
- znajomość realiów sektora pozarządowego w Polsce
- autentyczną i ugruntowaną znajomość tematyki/obszarów, w ramach których przyznawane są dotacje (a nie zapożyczoną wyłącznie przez ekspertów zewnętrznych).

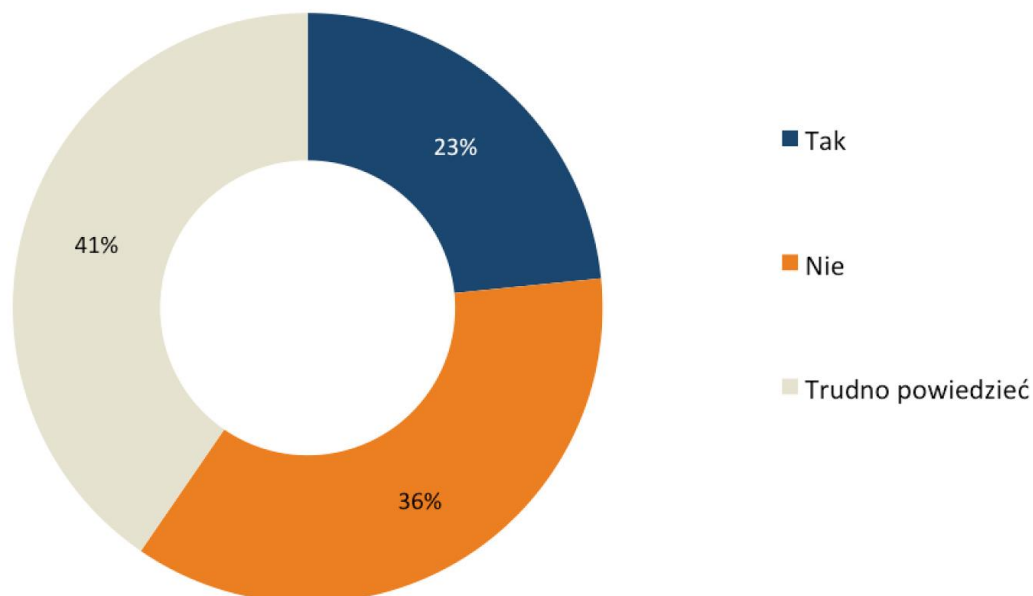
W trakcie rozmowy pojawił się także wątek **jednego lub kilku operatorów**. Wśród uczestników spotkania byli zwolennicy obydwu rozwiązań, choć więcej głosów wskazywało jako lepszy model z jednym operatorem (ew. konsorcjum), o ile merytorycznie będzie w stanie „obsłużyć” całe spectrum tematów. W tym modelu łatwiej o jednolitość procedur i podejścia.

Pojawiły się jednak także głosy, że funkcjonowanie więcej niż jednego operatora zapobiegnie budowaniu monopolu np. dot. interpretacji ewentualnych spornych kwestii pomiędzy grantodawcą, a biorcą.

W przypadku kilku operatorów pojawiła się rekomendacja ograniczania kosztów administracyjnych. np. poprzez zastosowanie jednego rozwiązania informatycznego do relacji z grantobiorcami.

3.5. Uwagi dotyczące procedur i sposobu dystrybucji grantów

Uczestników konsultacji pisemnych zapytaliśmy także o to, czy warto wprowadzić jakieś istotne zmiany dotyczące procedur i sposobu dystrybucji grantów względem poprzedniego okresu programowania, gdy funkcjonował program grantowy "Obywatele dla Demokracji". Prawie jedna czwarta uznała, że warto i przedstawiła propozycje, które prezentujemy poniżej. 40% nie miało zdania w tej sprawie, co częściowo może wynikać z faktu, że ich nie znają wystarczająco by formułować oceny w tej sprawie).

Osoby, które uznały, że warto wprowadzić tego rodzaju istotne zmiany, zapytaliśmy o to na czym one powinny polegać. Udzielone odpowiedzi dotyczyły szeregu aspektów związanych z grantodawaniem. Przedstawiamy je poniżej.

DIAGNOZA POTRZEB

- [potrzebne jest] badanie potrzeb sektora i obywateli

KRYTERIA WYBORU

- Więcej środków powinno być kierowane do mniejszych organizacji pozarządowych działających z dala od wielkich aglomeracji, którym znacznie trudniej uzyskać dofinansowanie i sponsorów, a społeczeństwo jest ubogie, jest duże bezrobocie, podział na Polskę "A", "B" i "C"- obszary popegeerowskie, ściana wschodnia, obszary pogórnice itp. [Gdyby chcieć zaadresować ten problem] jednym z ważnych punktów oceny projektów byłoby to, czy organizacja działa poza obszarem wielkich miast, gdzie znacznie trudniej o sponsorów, dotacje, gdzie rozwój społeczeństwa obywatelskiego jest słabszy, gdzie społeczeństwo jest uboższe i znacznie częściej jest narażone na różnorodne bariery i wykluczenia.
- Warto wprowadzić zasadę premii (dodatkowe punkty?) dla organizacji ze zdywersyfikowany budżetem za poprzedni rok/lata, również w wymiarze % środków otrzymywanych ze środków zagranicznych i publicznych (np. nie więcej niż 40% w każdej z kategorii). Systemowe

mechanizmy doceniania zdywersyfikowanych budżetów dobrze wpłyną w dłuższej perspektywie na niezależność organizacji sektora.

- Dodatkowe punkty za realizowanie wcześniej projektów norweskich i doświadczenie w realizowaniu projektów.
- [Warto] zastosować kryteria ułatwiające dostęp do funduszy dla organizacji z mniejszymi umiejętnościami w przygotowywaniu wniosków (nie wszystkie stać na biura konsultingowe). Warto zastosować mechanizmy ułatwiające pozyskanie funduszy w rejonach, gdzie ruch obywatelski jest zdecydowanie słabszy.

PROCEDURA OCENY

- Rozmowy grantodawca-beneficjent w trakcie konkursów grantowych - jest to rozwiązanie, które sprzyja lepszemu poznaniu i zrozumieniu intencji wnioskodawców.

MINI GRANTY

- System mini-grantów umożliwiłby dostępność dla mniejszych inicjatyw i jednorazowych projektów, które potrzebują szybkich rozwiązań.

WIELKOŚĆ DOTACJI

- Nie [należy] ustalać ograniczenia związanego z minimalną dotacją.

KWESTIE FINANSOWE

- Warto wprowadzić jasne zapisy do regulaminu dot. możliwości łączenia środków z innymi źródłami finansowania, np. europejskimi czy krajowymi. W obecnej sytuacji politycznej część organizacji zostanie pozbawiona środków krajowych, więc starając się o środki zagraniczne będzie im trudniej spełniać warunki związane z wkładem własnym finansowym (rozumianym jak pozyskanym z innego źródła, a niekoniecznie zdobytym od darczyńców indywidualnym czy kapitałem żelaznym organizacji). Warto zastanowić się jak można wesprzeć sektor w tym zakresie, bo to w znacznym stopniu utrudnia dostęp do puli pieniędzy europejskich.
- Zmniejszenie wkładu własnego finansowego, tak by umożliwić realizację projektów również organizacjom mniejszym, ale mającym pomysły i chcącym realizować projekty ważne społecznie.
- Mniej rozbudowane formularze i precyzyjnie ujęte zagadnienia do przedstawienia przez wnioskodawcę.

OGÓLNE

- Szybsze niż w poprzedniej edycji programu rozpoczęcie konkursów grantowych - pozwoli na spokojniejsze, a więc efektywniejsze wykorzystanie środków przez organizacje
- Żeby było coś produktywnego - pieniądze są dla szkoleniowców
- Upraszczać, co się da uprościć
- uproszczone procedury, dość ankiet, dość SWOT, którego Polacy zwłaszcza z małych miejscowości nie czują
- Dozwolona powinna być forma eseju albo inna [swobodna] forma, przez którą grantobiorca jasno i czytelnie wyraziłby, co, kiedy i jak zrobi. Nie [powinno się] narzucać formy, [powinno być] mniej papierologii, więcej zaufania społecznego.

UWAGI I KOMENTARZE ZEBRANE PODCZAS SPOTKANIA KONSULTACYJNEGO

Bazując na doświadczeniach z mijającej edycji funduszy EOG, a dokładnie Programu „Obywatele dla Demokracji” uczestnicy wskazywali, że przy kolejnym „otwarciu” warto:

- wprowadzić lepsze mechanizmy zapewniające dostęp do funduszy także mniejszym organizacjom lub wręcz grupom nieformalnym (zwłaszcza z mniejszych miejscowości). Jako kluczowe mechanizmy wskazali:
 - regranting (np. tematyczny prowadzony przez doświadczonych w danym temacie organizacje mające rozeznanie w środowisku np. lokalnych strażników);
 - wsparcie / akuszerowanie projektów składanych przez mniejsze organizacje
- utrzymać przyjazność, zrozumiałość, „ludzkie podejście” do grantodawców oraz elastyczność jeśli chodzi o zmianę działań służących zdefiniowanemu w projekcie celowi (a takie istniało w obecnej edycji)
- utrzymać brak uznaniowych „punktów ministra” – mechanizmów spotykanych w konkursach administrowanych przez instytucje rządowe
- ograniczyć do minimum dokumentację papierową.

Uczestnicy podkreślali też, że obecne procedury oceny operatora może nie są doskonałe, ale generalnie się sprawdziły i ważne, aby przy kolejnych edycjach nie „było gorzej”.

Pojawiły się jednak głosy, że mimo wszystko dokonać przeglądu procedur związanych z pracą asesorów i spróbować znaleźć rozwiązanie dla problemu niekonsekwencji w przypadku kolejnych etapów oceny (zdarzało się, że asesorzy różnie oceniali ten sam projekt – na każdym z etapów, a także oceny na tym samym etapie były czasem ze sobą sprzeczne).

Wyraźnie wybrzmiał też postulat, aby zrezygnować z bezrefleksyjnego „podążania za innowacyjnością” – by docenić działania sprawdzone i efektywne, wspierać „kontynuację” działań sensownych i nie domagać się zmiany tam, gdzie nie jest ona potrzebna. Wprost zwracano uwagę, żeby nie czynić z innowacyjności kryterium oceny (przynajmniej nie we wszystkich konkursach).

4. Uczestnicy konsultacji pisemnych

4.1. Podstawowe statystyki

W końcowej części ankiety pytaliśmy także o afiliację osób udzielających odpowiedzi.

Pytaliśmy po pierwsze o to, z jakim środowiskiem są związani. Rzecz jasna, nie był to wybór jednojednoznaczny, stąd procenty przedstawione poniżej nie sumują się do stu. Widać jednak, że dominująca większość (94,5%) odpowiedzi pochodzi z sektora pozarządowego.

Z jakim środowiskiem jest Pan/Pani związany/a?	
Sektor pozarządowy	94,5%
Sektor przedsiębiorstw	8,2%
Administracja centralna	0,7%
Samorząd lokalny	7,5%
Inne	6,8%

Osoby, które zadeklarowały swoje powiązania z sektorem pozarządowym prosiliśmy także o wskazanie głównych obszarów działalności ich organizacji (zgodnie z podziałem stosowanym w regularnie przeprowadzanych badaniach Stowarzyszenia Klon/Jawor). Ponownie można było zaznaczyć kilka odpowiedzi.

W efekcie widać „przewagę” organizacji zajmujących się: edukacją i wychowaniem, prawem i jego ochroną, prawami człowieka, działalnością polityczną, rozwojem lokalnym w wymiarze społecznym i ekonomicznym oraz wsparciem dla organizacji pozarządowych, inicjatyw i aktywności. Rzecz jasna te proporcje nie odzwierciedlają tych dla całego sektora pozarządowego, ale należy pamiętać, że proces nie miał charakteru badawczego ale konsultacyjny i w jakiejś mierze samoselekcyjny (**mimo że otwarty dla wszystkich chętnych**). Ze względu na nakreślone w Niebieskiej Księdze wstępne obszary wsparcia szczególnie ważny była opinia organizacji aktywnych w tych właśnie obszarach w Polsce i jak pokazują poniższe statystyki udało się to zapewnić.

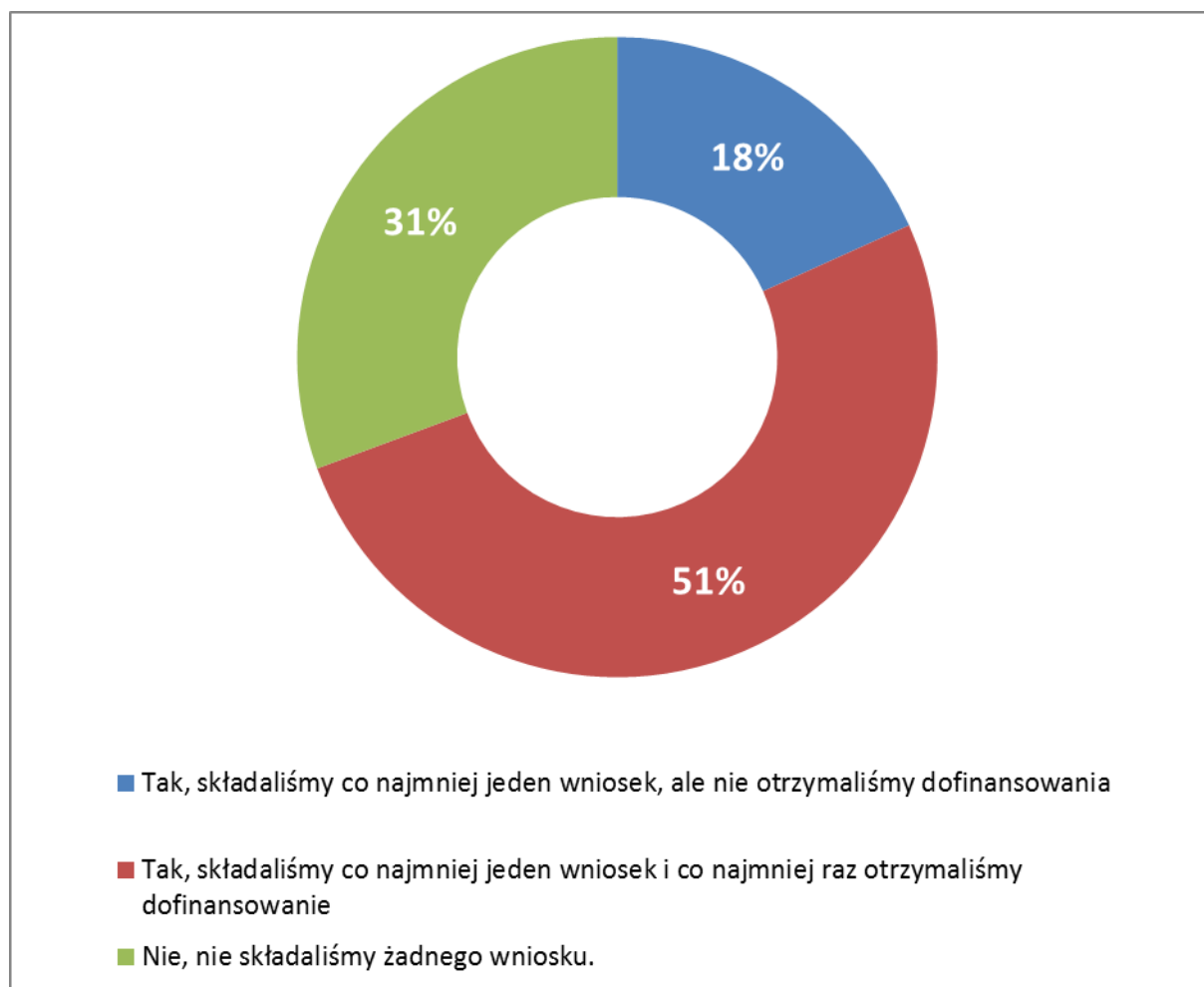
Jaki jest główny obszar tematyczny działań Pana/Pani organizacji?	
Badania naukowe	16,4%
Działalność międzynarodowa	15,1%
Edukacja i wychowanie	42,5%
Kultura i sztuka	19,2%
Prawo i jego ochrona, prawa człowieka, działalność polityczna	41,1%
Rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym	33,6%
Wsparcie dla organizacji pozarządowych, inicjatyw i aktywności	30,1%
Ochrona środowiska	16,4%
Usługi socjalne, pomoc społeczna	12,3%
Rynek pracy, zatrudnienie, aktywizacja zawodowa	11,6%
Ochrona zdrowia	11,0%
Sport, hobby, rekreacja, turystyka	10,3%
Religia	2,1%
Inne	13,7%

Prosiłiśmy także o wskazanie zasięgu działań organizacji. Ponownie można było zaznaczyć kilka odpowiedzi, ale widać, że wśród uczestników konsultacji były organizacje działające na wszystkich szczeblach.

Jaki jest zasięg działania Pani/Pana organizacji?	
lokalny	26,7%
regionalny	28,1%
ogólnopolski	49,3%
ponadkrajowy	25,3%

Zapytaliśmy także, czy w którymś z minionych dwóch okresów programowania Pana/Pani organizacja miała styczność z funduszami norweskimi.

Jak widać, wśród udzielających odpowiedzi połowę stanowiły organizacje, które choć raz otrzymały dofinansowanie, niespełna 20% to ci, którzy ubiegali się, ale nie uzyskali tego rodzaju wsparcia, a ok 1/3 to przedstawiciele organizacji, które nie składały dotąd wniosku. To ważne dane, bo wskazują, że udało nam się skutecznie namówić do udziału w konsultacjach nie tylko dotychczasowych grantobiorców funduszy EOG.

4.2. Lista uczestników konsultacji pisemnych

Poniżej przedstawiamy listę osób, którzy chcieli, by ich imiona i nazwiska zostały ujawnione w podsumowaniu konsultacji. Pozostałe osoby nie wyraziły takiej woli.

1	Romana	Aziewicz	EUREKA
2	Hubert	Barański	Fundacja Normalne Miasto Fenomen
3	Katarzyna	Batko-Tołuć	Sieć Obywatelska Watchdog Polska
4	Renata	Berent-Mieszczanowicz	Demokratyczna Unia Kobiet
5	Teresa	Bocheńska	
6	Jacek	Bożek	Klub Gaja
7	Łukasz	Broniszewski	Fundacja Stabilo
8	Julita	Cegielska	
9	Anna	Chęć	Fundacja Pozytywnych Zmian
10	Oktawiusz	Chrzanowski	Stowarzyszenie Miłość Nie Wyklucza
11	Piotr	Cykowski	Fundacja Klamra
12	Izabela	Dembicka-Starska	Stowarzyszenie Klon/Jawor
13	Justyna	Duriasz-Bułhak	Fundacja Wspomagania Wsi
14	Monika	Falej	Związek Stowarzyszeń "Razem w Olsztynie"
15	Beata	Faracik	PIHRB
16	Alina	Gałązka	Komuna// Warszawa
17	Ewa	Gałka	PISOP
18	Joanna	Garnier	La Strada
19	Marta	Gontarska	Instytut Globalnej Odpowiedzialności
20	Paweł	Górny	
21	Joanna	Grabarczyk	Stowarzyszenie Projekt: Polska
22	Zofia	Grudzińska	Ruch Społeczny Obywatele dla Edukacji
23	Anna	Gryta	Grupa nieformalna Miasto Obywatelskie Lubartów
24	Karol	Gutsze	
25	Krzysztof	Izdabski	Fundacja ePaństwo
26	Mirostław	Jackiewicz	Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Lubicz
27	Anna	Jarzębska	Fundacja Miejsc i Ludzi Aktywnych
28	Emilia	Jaskólska	
29	Maciej	Juchniewicz	Urząd Miasta Ełku
30	Krzysztof	Kamieniecki	Polski Klub Ekologiczny
31	Marcin	Kaźmierczak	Fundacja Sedno
32	Magdalena	Kołodziej	Fundacja MY Pacjenci
33	Kamil	Kowalczyk	Towarzystwo Inicjatyw Prawnych i Kryminalistycznych Paragraf 22
34	Agnieszka	Kozakoszczak	
35	Alina	Kozińska	Federacja Inicjatyw Oświatowych
36	Bartosz	Krajewski	Studencka Inicjatywa Narkopolityki
37	Emilia	Kręcejewska	

38	Jacek	Królikowski	Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego
39	Anna	Kruczek	Śląskie Forum Organizacji Pozarządowych KAFOS
40	Marcin	Kruhlej	Federacja Organizacji Pozarządowych Miasta Białystok
41	Łucja	Kucmin-Węglarczyk	PSG, LGD Blisko Krakowa
42	Joanna	Kulesza	stowarzyszenie
43	Ewa	Kulik-Bielińska	Fundacja im. Stefana Batorego
44	Anna	Kurp	Stowarzyszenie CIVIS SUM
45	Kinga	Lohmann	Stowarzyszenie Koalicja Karat
46	Katarzyna	Łotowska	Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych
47	Anna	Makówka-Kwapisiewicz	Żydowskie Stowarzyszenie Czulent
48	Agata	Maksimowska	Stowarzyszenie imienia Szymona An-skiego
49	Maciej	Mandelt	
50	Natasza	Marcinkiewicz	
51	Daria	Mieszczanowicz	Federacja Polskie Lobby Kobiet
52	Anna	Miler	Stowarzyszenie Arteria
53	Anna	Miszczak	Fundacja Rozwoju Wolontariatu
54	Alicja	Moroz-Rutkowska	Stowarzyszenie Wspierania Poradnictwa Obywatelskiego
55	Barbara	Moś	Europe4Youth
56	Draginja	Nadazdin	Amnesty International
57	Magdalena	Nieckula	Kucykowo, Gmina Czarna
58	Anna	Obem	Fundacja Panoptikon
59	Monika	Ochwat-Marcinkiewicz	Stowarzyszenie Ekopsychologia
60	Aneta	Ostrowska	Stowarzyszenie Akceptacja
61	Ija	Ostrowska	Stowarzyszenie Centrum Informacji Społecznej CIS
62	Joanna	Piotrowska	Fundacja Feminoteka
63	Krystian	Połomski	Fundacja Wspomagania Wsi
64	Iwona	Przybyła	
65	Danuta	Przywara	Helsińska Fundacja Praw Człowieka
66	Jolanta	Różycka	Stowarzyszenie ONJATY
67	Stanisław	Schubert	Karkonoski Sejmik Osób Niepełnosprawnych w Jeleniej Górze
68	Anastasiia	Sergeeva	Stowarzyszenie Za wolną Rosję/ Fundacja WOT
69	Grażyna	Sędziak	Towarzystwo Samorządowe
70	Małgorzata	Siniakiewicz	
71	Anna	Sitek	Stowarzyszenie Centrum Inicjatyw Obywatelskich
72	Piotr	Sitniewski	Fundacja JAWNOSC.PL
73	Jakub	Skorupski	

74	Joanna	Skrzypczak	
75	Sławomir	Sołtysiak	Stowarzyszenie Nasza Ziemia Piotrkowska - Piotrków Trybunalski
76	Michał	Stępiak	Fajslawice24
77	Natalia	Szelachowska	Stowarzyszenie Badawczo-Animacyjne Flaneur
78	Krzysztof	Śmiszek	
79	Piotr	Todys	Fundacja TUS
80	Piotr	Trudnowski	Klub Jagielloński
81	Tomasz	Turbak	Stowarzyszenie KoLiber
82	Łukasz	Waszak	Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS
83	Grzegorz	Wiaderek	INPRIS Instytut Prawa i Społeczeństwa
84	Agnieszka	Wiciak	Stowarzyszenie Lambda Warszawa
85	Marzena	Wilk	Stowarzyszenie na Rzecz Kobiet Victoria
86	Marta	Wiśniewska	Fundacja Greenmind
87	Jędrzej	Witkowski	Centrum Edukacji Obywatelskiej
88	Monika	Wysocka-Kawa	Fundacja Szalony Krasnolud
89	Kamila	Zagórska	Fundacja Familiat
90	Witold	Zakrzewski	Fundacja OPOR
91	Małgorzata	Załęska	
92	Tadeusz	Zapadka	Fundacja Archipelag Innowacji Społecznych
93	Hubert	Zięba	
94	Przemysław	Żydok	Fundacja Aktywizacja

4.3. Lista organizacji i instytucji reprezentowanych na spotkaniu konsultacyjnym

1	Ambasada Norwegii
2	Biuro Pełnomocnika rządu ds. społeczeństwa obywatelskiego i równego traktowania
3	Centrum Edukacji Obywatelskiej
4	Fundacja "La Strada"
5	Fundacja "Projektowanie Codzienności"
6	Fundacja Cinemania
7	Fundacja Edukacja dla Demokracji
8	Fundacja ePaństwo
9	Fundacja Feminoteka
10	Fundacja Fundusz Współpracy
11	Fundacja Greenmind
12	Fundacja Idealna Gmina
13	Fundacja im. Stefana Batorego
14	Fundacja im. T. Szostak
15	Fundacja Integracja
16	Fundacja ITAKA-Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych
17	Fundacja Koalicja Obywatele dla Zdrowia
18	Fundacja Matio
19	Fundacja Normalne Miasto Fenomen
20	Fundacja Okręgowej Izby Lekarskiej w Warszawie Pro Seniore
21	Fundacja OPOR
22	Fundacja Ośrodka Karta
23	Fundacja Panoptykon
24	Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego
25	Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
26	Fundacja Rozwoju Systemów Edukacji
27	Fundacja Stabile
28	Fundacja Urszuli Jaworskiej
29	Fundacja Wspomagania Wsi
30	Grupa Zagranica
31	Helsińska Fundacja Praw Człowieka
32	INPRIS Instytut Prawa i Społeczeństwa
33	Instytut Globalnej Odpowiedzialności
34	Instytut Spraw Publicznych
35	Kampania Przeciw Homofobii
36	Kolegium Lekarzy Rodzinnych w Polsce
37	Ministerstwo Rozwoju
38	New School

39	Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych
40	Pełnomocnik rządu ds. społeczeństwa obywatelskiego i równego traktowania
41	Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego
42	Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności
43	Powiatowa Fundacja Społeczna
44	Pracownia Badań i Innowacji Społecznych "Stocznia"
45	Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych
46	Ruch Obywatelski FRANKOWCY.PL w organizacji
47	SAMODZIELNY PUBLICZNY SZPITAL KLINICZNY IM. PROF. W. ORŁOWSKIEGO CMKP
48	Sieć Obywatelska Watchdog Polska
49	Sieć Wspierania Organizacji Pozarządowych SPLOT
50	Stowarzyszenie CAL
51	Stowarzyszenie Dialog Społeczny
52	Stowarzyszenie Klon/Jawor
53	Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA)
54	Związek Harcerstwa Polskiego